

УДК 338.48:338.486.1

С. А. Жуков,

д. е. н., с. н. с., проф. кафедри ділового адміністрування, маркетингу та менеджменту,
ДВНЗ "Ужгородський національний Університет"

ORCID ID: 0000-0002-0499-7990

Н. С. Кампов,

старший викладач кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет

ORCID ID: 0000-0003-3661-3899

Е. В. Тодьєрішко,

аспірант кафедри економіки та фінансів, Мукачівський державний університет

ORCID ID: 0000-0002-3055-0244

О. С. Крїмова,

аспірант кафедри економіки та фінансів, Мукачівський державний університет

ORCID ID: 0000-0001-8180-4841

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9—10.29

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КЛАСТЕРАМИ ТУРИЗМУ ІЗ ФОРМАМИ ГНУЧКОЇ (НЕСТАНДАРТНОЇ) ЗАЙНЯТОСТІ: НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

S. Zhukov,

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher, Professor of the Department
of Business Administration, Marketing and Management, Uzhhorod National University

N. Kampov,

Senior Lecturer of the Department of Management, Management of Economic Processes
and Tourism, Mukachevo State University

E. Todierishko,

Postgraduate student of the Department of Economics and Finance, Mukachevo State University

A. Krimkova,

Postgraduate student of the Department of Economics and Finance, Mukachevo State University

FEATURES OF MANAGING TOURISM CLUSTERS WITH FORMS OF REMOTE (NON-STANDARD) EMPLOYMENT: ON THE EXAMPLE OF THE TRANSCARPATHIAN REGION

Елементарні ознаки (особливості) реалізації управлінського організуючого впливу в кластерах туризму досить важливі. Вони відіграють вагомую роль у провадженні керованого розвитку, швидкого регулювання регіонального розвитку. Їх синтезоване поєднання є визначальними у формування прибутковості та самозбереженні кластерів туризму. Враховуючи значущість окресленого питання стаття орієнтована на формування усталеного погляду на зміст елементарних ознак реалізації управлінського організуючого впливу в кластерах із формами гнучкої (нестандартної) зайнятості. Зокрема, дослідження торкається питань визначення змісту таких елементарних ознак та їх генезису на прикладі кластерів туризму Закарпатської області. Основна увага дослідників зосереджена на конкретизації елементарних ознак управління кластерами туризму. Вивчення елементарних ознак реалізації управлінського організуючого впливу в кластері звертає увагу на їх зв'язок з паралельним розгортанням фізичних та віртуальних мереж, що здатні масштабуватися та інтерактивним інформаційним середовищем. Управлінський вплив здійснюється з боку

єдиного центру — ради кластера. При цьому до елементарних ознак, які властиві реалізації управлінського організуючого впливу можна віднести: процес планування, організації, мотивації, контролю й регулювання спільної виробничої функції; побудова та розвиток штучної туристичної мережі кластерів; підключення всіх учасників до штучної туристичної мережі кластеру; об'єднання ресурсів учасників кластерів. Ознаки забезпечують прибутковість та самозбереження кластера лише за синтезованого поєднання.

The basic features (features) of realization of managerial organic influence in clusters of tourism are important. They play a significant role in the implementation of managed development, and rapid regulation of regional development. Their synthesized combination is decisive in forming profitability and self-preservation of tourism clusters. Taking into account the issue importance, the article orients on the formation of a statutory view on the content of elementary features of realization of managerial organic influence in clusters with forms of flexible (non-standard) employment. In particular, the study concerns the definition of the content of such elementary features and their genesis in the example of tourism clusters of the Transcarpathian region. The main attention of the researchers is focused on the concretization of elementary features of management of clusters of tourism. The study of elementary features of realization of management organic influence in clusters pays attention to their connection with the parallel deployment of physical and virtual networks, capable of scale and interactive information environment. Management influence is carried out on the part of a single-center — the cluster Council. The interactive information environment is oriented on the construction of a single route network, in which as operators involved tourist business entities and other participants. The basic features of realization of management organizational influence can be attributed to the: process of planning, organization, motivation, control, and regulation of joint production function; construction and development of artificial tourist network of clusters; connection of all participants to artificial tourist network of the cluster; consolidation of resources of participants of clusters. The features provide profitability and self-preservation of the cluster only through a synthesized combination. Prospects of further developments in this direction lie in the possibility of using the obtained results to determine the basic methods of parameterization of the tourist route network and transmission of the administrative organizational influence in the tourist route network.

*Ключові слова: кластер туризму; об'єднання ресурсів; елементарні ознаки; зайнятість.
Key words: tourism cluster; resource consolidation; elementary features; employment.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Визначення елементарних ознак, які властиві реалізації управлінського організуючого впливу в кластерах туризму досить важливі. Вони не тільки відіграють вагому роль у провадженні керованого розвитку та швидкого регулювання регіонального розвитку. Такі елементарні ознаки є визначальними у формуванні прибутковості та самозбереженні кластерів туризму, які з часу початку пандемії коронавірусної хвороби 2019 (спричиненої SARS-CoV-2) набули унікальних рис (які не властиві іншим утворенням), зокрема стали схильними до повної або часткової міграції учасників та їх виробничої діяльності в глобальній інтернет-мережі та до продукування форм гнучкої (нестандартної) зайнятості. Окреслене визначення елементарних ознак буде найбільш ілюстративне на прикладі Закарпатської області, оскільки саме ця територія не тільки розглядалася, як пріоритетна для розвитку кластерів, активно проваджувала кластерний підхід у практику регулювання регіонального розвитку, але й

після початку російсько-української війни зберегла свій туристичний потенціал.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед науковців, що прагнуть до розв'язання сучасних проблем, пов'язаних з визначенням елементарних ознак (особливостей) реалізації управлінського організуючого впливу в кластерах з гнучкими (нестандартними) формами зайнятості нами виділені: О.В. Гладіліна [1], О.В. Музиченко-Козловська [5], А.Н. Тищенко, Н.Б. Петрова [9], Р. Патюрель [7], Н.В. Садова [8] тощо. Разом з тим, у більшості науковці звертали увагу на умови появи інтегративної організаційної специфіки управління розвитком учасників кластеру (що заснована на різних організаційних типах фізичних, віртуальних мереж) та відмові від жорсткої детермінованої ієрархії трансляції управлінського впливу. Ці характеристики з одного боку можуть бути інтерпретовані як абстрактні елементарні ознаки управління, й більш точно визначають вимоги оперування великими масивами структурованих та неструктурованих даних. Як елементарні ознаки (особливості) реалізації уп-

Таблиця 1. Критерії віднесення зайнятості до гнучких (нестандартних) форм

Критерії для визначення форми, які відрізняються від традиційних*			
просторові аспекти організації праці (у т.ч. робота за викликом)	часові аспекти організації праці (тимчасове, строкове, непостійне працевлаштування)	режим та умови праці (зокрема, праця поза стандартним робочим місцем, праця з використанням віртуального офісу)	статус зайнятості (приховане працевлаштування, самозайнятість).

Примітка:

* Форми зайнятості, що визнаються нормальними, стандартними за визначенням Міжнародної організації праці.

Джерело: сформовано на основі [5].

равлінського організуючого впливу вони досить малоінформативні, не визначають стійку систему значущих рис, що характеризують спільні дії учасників в кластерах туризму. Відтак, елементарні ознаки, які стало проявляють себе та властиві лише реалізації управлінського організуючого впливу в кластерах туризму наразі не визначені.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є формування усталеного погляду на зміст елементарних ознак (особливостей) реалізації управлінського організуючого впливу в кластерах із формами гнучкої (нестандартної) зайнятості. Відповідно до поставленої мети, доцільною є постанова таких завдань: 1) визначення змісту категорії елементарних ознак управління кластерами туризму; 2) визначення генезису первинного визначення елементарних ознак управління кластерами туризму Закарпатської області; 3) конкретизація елементарних ознак управління кластерами туризму на прикладі Закарпатської області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Зміст категорії елементарні ознаки (або особливості) управління кластерами туризму полягає у їх зв'язку зі сталими характеристиками базових рис/ознак узгоджених спільних дій учасників.

Первинне визначення елементарних ознак (особливостей) управління кластерами туризму Закарпатської області, як спільної дії його учасників, почалося з 2005 р. Продовж 2005 р. припинено дію преференційних режимів СЕЗ, державних гарантій та спеціальної економічної зони "Закарпаття". Відтак, з цього періоду районні та місцеві органи управління ініціювали активне об'єднання зусиль бізнесу та пошук консенсусу, щодо економічного розвитку тери-

торії у межах яких поступово набували поширення гнучкі (нестандартні) форми зайнятості або такі, що від'ємні від традиційних за однією або кількома ознаками виділеними в табл. 1.

Перша спроба впровадження ідей кластеризації сфери туризму в Закарпатській області для реалізації спільних дій учасників відбулася у 2011 р. Область долучилася до міжнародної асоціації кластерів "Тиса", створеної для залучення інвестицій в економіку краю. Наразі в цю міжнародну асоціацію долучилися понад 1 тис. суб'єктів бізнесу з 5-ти країн світу, серед яких: Угорщина; Румунія; Словаччина; Сербія; Україна. У якості особливостей реалізації управлінського організуючого впливу в асоціації кластерів "Тиса" нами виділені наступні (табл. 2): 1) реалізація спільних дій учасників у штучній мережі асоціації; 2) побудова штучної мережі асоціації; 3) реалізація спільно створюваних учасниками асоціації проєктів.

Наразі реалізація спільних дій учасників в стадії розвитку. Вже існує ціла низка успішних спільних проєктів, реалізованих за фінансової підтримки ЄС, що сприяють розвитку мережі асоціації кластерів "Тиса", серед яких: розвиток малого і середнього бізнесу; заснування туристично-інформаційних центрів (що наразі діють віддалено — через віртуальні офіси). В Закарпатській області планується реалізувати проєкти: з утилізації сміття; з поліпшення якості води; із запровадження відновлювальної енергетики. В Ужгороді передбачено облаштувати виставкову залу. Разом з тим основною проблемою є відсутність спільної виробничої функції учасників. Це не дозволяє чітко визначити маршрути прямування керівної інформації між мережами асоціації кластерів "Тиса".

Проблема відсутності спільної виробничої функції учасників властива іншим кластерам туризму. Слід зазначити, що саме її наявність не дозволила перейти від стадії зародження кластерів до стадії їх розвитку. Зокрема, в області за 2015—2019 рр. було сформовано ряд

Таблиця 2. Особливості реалізації управлінського організуючого впливу в асоціації кластерів "Тиса"

Особливість	Характеристиками базових рис або ознак	Призначення
реалізація спільних дій учасників у штучній мережі	реалізація спільних дій учасників для забезпечення функціональності мереж малих, середніх бізнесів у зоні кластеризації	трансляція спільного управлінського впливу;
побудова штучної мережі асоціації кластерів	розвиток єдиної мережі, що обслуговує асоціацію кластерів (представлений історичними та соціально-культурними, гастрономічними об'єктами, органами місцевого самоврядування)	забезпечення стабільної зайнятості трудових ресурсів;
реалізація спільно створюваних учасниками асоціації проєктів	реалізація спільно створюваних учасниками асоціації проєктів у сферах відновлювальної енергетики, захисту навколишнього середовища	контроль умов праці й безпеки робочих місць

Джерело: розроблено авторами.

об'єднань сфери туризму, що мали розвиватися за принципом кластерної моделі з формами гнучкої (нестандартної) зайнятості. У 2016 р. ініційоване створення мінікластеру у с. Колочава, де через віртуальні офіси почали діяти туристичні агенції (які наразі пропонують тури "Відкрий для себе с. Колочава"). Крім того, у кластері діють туристичні агенції, які через кадрові агентства залучають екскурсіводів та спортивних аніматорів. Для того ж року характерне ініціювання створення великого регіонального туристично-рекреаційного кластера "Закарпаття" (процес започатковано на 2-й зустрічі Закарпатської обласної ради та обласного об'єднання організацій роботодавців "Закарпаття"). Заслугою зустрічі стало підписання Меморандуму "Про співпрацю по створенню кластерної моделі економіки між Закарпатською обласною радою, обласним об'єднанням організацій роботодавців "Закарпаття" та вищими навчальними закладами" [47]. Хоча окреслені кластерні ініціативи в стадії зародження (наразі вони відбулися, але сформувавши лише протокластери). Однак вже чітко проявили себе властиві їм особливості реалізації управлінського організуючого впливу (табл. 2): 1) побудова штучної туристичної мережі протокластерів; 2) побудова та розвиток єдиного центру управлінського організуючого впливу; 3) об'єднання ресурсів учасників.

Основною проблемою є відсутність реалізації спільних дій учасників у штучній туристичній мережі протокластерів "Закарпаття" та с. Колочава, зумовленою складністю доєднання до такої мережі, оскільки вона є лише фізичним об'єктом, а не атомною одиницею інформації. Означена проблема

свого часу завадила розвитку туристичних кластерів на територіях національних парків Закарпаття. Зокрема, у 2018—2019 рр. (у межах "Адаптації місцевих громад до розширення національних парків Закарпаття, спільними зусиллями Церков та НУО" у співпраці з Інститутом еколого-релігійних студій та Союзом охорони природи Німеччини та за підтримки МЗС Німеччини) започатковані ініціативи створення туристичних кластерів на територіях національних парків Закарпаття. Планувалося здійснення управлінського організуючого впливу у кластері за ознаками, вид у табл. 3. Втім ініціатива не знайшла підтримки Закарпатської об-

Таблиця 3. Особливості реалізації управлінського організуючого впливу в протокластерах "Закарпаття" та с. Колочава

Особливість	Характеристики базових рис / ознак	Призначення
побудова та розвиток штучної туристичної мережі*	єдиний розвиток внутрішньої туристичної мережі, яка розглядалася як така, що збалансована з зовнішніми мережами постачальників, виробників, споживачів	розвиток єдиної туристичної мережі шляхом створення навчально-інформаційного центру, що проводить на місцевому та регіональному рівнях тренінги, семінари, форуми, виставки, конференції з розвитку туризму, розробки унікальних туристичних маршрутів тощо;
побудова та розвиток єдиного центру управлінського організуючого впливу	єдиний центр управлінського організуючого впливу, який діє як рада учасників. Діяльність ради організована у межах Меморандуму про співпрацю по створенню кластерної моделі економіки між Закарпатською обласною радою, обласним об'єднанням організацій роботодавців «Закарпаття», вищими навчальними закладами*	забезпечення стабільної зайнятості трудових ресурсів; поступове зближення виробничої функції учасників
об'єднання ресурсів учасників	взаємовідносини між учасниками - бізнесом та державою, що об'єднують ресурси партнерів, забезпечують розподіл ризиків, відповідальності, прибутків у межах взаємної, довгострокової співпраці	

Примітка:

* До складу увійшли представники від облдержадміністрації та Асоціації туристичних підприємств Закарпатської області, Асоціації фахівців туристичного супроводу, туристично-інформаційних центрів, вищих навчальних закладів, представники історико-культурних об'єктів, науковці та експерти з туризму, суб'єкти туристичної діяльності тощо.

Джерело: розроблено авторами.

Таблиця 4. Особливості реалізації управлінського організуючого впливу у кластері "Квітка Карпат"

Особливість	Характеристики базових рис / ознак	Призначення
спільний процес планування, організації, контролю й регулювання виробничої функції учасників кластеру	забезпечення планування, організації, контролю й регулювання процесів виробництва спільно створюваного учасниками туристичного продукту	спільність виробничої функції учасників, система взаємовигідних договірних відносин між постачальником коштів, ресурсів і послуг, і туристом
побудова й розвиток штучної туристичної мережі кластеру (фізичної й віртуальної)	використання єдиної маршрутної мережі (фізичної й віртуальної), що розширює кластеру	перетворення мережі кластеру в атомну одиницю інформації з комунікаційними мережами для учасників кластеру
підключення всіх учасників до штучної туристичної мережі кластеру	перетворення атомної одиниці інформації у систему, що з'єднується пакетами інформації, обмінюються ними між вузлами (вузол може бути кінцевим пристроєм, маршрутизатором, пристроєм генерування даних тощо)	формування єдиних засобів маршрутизації для трансляції управлінського впливу (для розподілу відповідальності, повноважень і обов'язків учасників кластера у виробництві спільного туристичного продукту).
об'єднання ресурсів учасників кластерів	взаємовідносини між учасниками кластеру (бізнесом) та державою, що орієнтовані на об'єднання ресурсів, розподіл ризиків, відповідальності та прибутків	перетворення мережі кластера на середовище взаємної, довгострокової співпраці; розвиток єдиної туристичної мережі; формування взаємопов'язаних робочих середовищ учасників

Джерело: розроблено авторами на основі [2—4].

ласної ради та суб'єктів бізнесу. Хоча були умови для формування джерела спільного доходу, існували складності з формуванням комунікаційних мереж (туристична маршрутна мережа національних парків Закарпаття на той момент існувала лише як фізичний об'єкт).

Крім вищенаведених кластерних ініціатив ("Закарпаття", с. Колочава, кластерів національних парків Закарпаття тощо) наявні й субрегіональні кластерні ініціативи. Це підтверджується ініціюванням субрегіональних туристично-рекреаційних кластерів [233; 240; 47]: 1) "Магура" — на межі Івано-Франківської, Львівської та Закарпатської областей (з 2019 р. у кластер пропонувалось включити колишній Міжгірський район); 2) "Бойківського кола", із залученням громад сформованих на території колишнього Міжгірського району Закарпатської області, а також Долинської та Болехівської міських рад, Вигодської та Витвицької ОТГ Івано-Франківської області (2018—2019 рр.); 3) "Буковель-2" — на території Сколівського району Львівської області та колишнього Міжгірського та Воловецького районів Закарпатської області (2018 р.). До таких ініціатив можна віднести створення туристично-рекреаційного кластера історичних малих міст Західної України (у межах "Угоди про взаємодію та співпрацю з соціально-економічного розвитку малих міст Західної України у напрямку туризму і ремесел"), що ініційована з 2011 р. Жодна з таких ініціатив досі не розвинулась у повноцінний кластер, через ряд проблем, що виника-

ють при реалізації управлінського організуючого впливу, серед яких: 1) складності з формуванням сталих комунікаційних мереж; 2) відсутність спільної виробничої функції учасників (можливо через відсутність "критичної маси" підприємств, внаслідок орієнтування на території, які не мали передумов для кластеризації); 3) відсутність єдиної фізичної мережі, через незадовільний стан доріг між населеними пунктами, які розташовані у межах потенційних зон кластеризації; 4) відсутність передумов для розподілу відповідальності, повноважень, обов'язків учасників кластера й держави спрямованих на співпрацю у сфері виробництва спільного туристичного продукту; 5) складність залучення трудових ресурсів, що працюють за гнучкими (нестандартними) формами зайнятості. Зокрема, для роботи на території Закарпатської області, потенційні учасники кластеру потребують мобільних працівників (у зв'язку з дефіцитом трудових ресурсів у межах колишніх адміністративно-територіальних одиниць — Міжгірського та Воловецького районів).

В 2018 р. серія досліджень туристично-рекреаційних кластерів (на основі загальної моделі виділення головних компонент) виявила, що на території Закарпатської області вже сформувався та успішно функціонує природний туристичний кластер "Квітка Карпат". Він локалізується у межах: с. Синяк, смт Чинадієве, с. Кереші, с. Липецька поляна, с. Синевир та Синевирська поляна, с. Торунь, смт Іршава, с. Зарічне, с. Річка, с. Ізкі, м. Мукачево, м. Ужгород,

с. Невіцьке, с. Синяк, смт Середнє, м. Хуст та "Долини нарцисів". У кластері вже відбулося формування критичної маси учасників по всіх напрямках туристичної діяльності. Специфікою кластеру є набуття ним стійких рис, які не властиві іншим об'єднанням та які проявилися з початку пандемії коронавірусної хвороби, коли більшість учасників обрали шлях повної або часткової міграції в глобальну інтернет мережу. За таких умов сформувалося добровільне, обмежене територіальними межами об'єднання учасників (суб'єктів бізнесу, органів влади, представників освіти і науки, інституцій в сфері стимулювання регіонального (місцевого) розвитку тощо) з продукуванням форм віддаленої (нестандартної) зайнятості учасників. Зокрема, у кластері набули розвитку: приховане працевлаштування; самозайнятість; тимчасова зайнятість на умовах тристоронніх трудових відносини (місцеві екскурсійні бюро залучають екскурсіводів через кадрові агентства). Управлінський вплив здійснюється з боку єдиного центру — Ради кластера. До елементарних ознак, які властиві реалізації управлінського організуючого впливу у кластері "Квітка Карпат" можна віднести (табл. 4): 1) спільний процес планування, організації, мотивації, контролю й регулювання виробничої функції; 2) побудова й розвиток штучної туристичної мережі кластерів (фізичної й віртуальної); 3) підключення учасників до штучної туристичної мережі кластеру; 4) об'єднання ресурсів учасників кластерів.

Поєднання представлених вище особливостей реалізації управлінського організуючого впливу забезпечує прибутковість та самозбереженні кластера "Квітка Карпат" внаслідок: 1) паралельного розгортання фізичних та віртуальних мереж, що здатні масштабуватися та інтерактивного інформаційного середовища; 2) використання взаємопов'язаних робочих середовищ учасників; 3) швидкого доступу учасників до єдиної маршрутної мережі (за допомогою вебтехнологій зв'язку та обчислювальної техніки). Перевагами, що формується від синтезованого поєднання виділених нами особливостей реалізації управлінського організуючого впливу в кластері "Квітка Карпат" є: спільний контроль учасниками переміщень туристів в єдиній маршрутній мережі; спільний контроль за основними атрибутами роботи з туристами; уніфікація конфігурацій туристичних послуг зі гнучкими схемами переміщень туристів у межах маршрутів та за резервами часу (що властиві кожній конкретній операції з виробництва туристичного продукту).

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

1. Вивчення елементарних ознак реалізації управлінського організуючого впливу в кластері звертає увагу на їх зв'язок з паралельним розгортанням фізичних та віртуальних мереж, що здатні масштабуватися та з інтерактивним інформаційним середовищем.

2. Інтерактивне інформаційне середовище орієнтоване на побудову єдиної маршрутної мережі в яку у якості операторів залучені суб'єкти туристичного бізнесу (туроператори, туристичні агентства, туристичні бюро, екскурсійні бюро, інших підприємства сфери туризму, що працюють на умовах віддаленої роботи) та інші учасники.

3. Елементами маршрутної мережі є різні види матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для обслуговування сукупності конкретних туристичних маршрутів, а саме їх комплектування, надання комплексу благ, інтерпретованих як комплекс туристичних послуг.

4. Управлінський вплив здійснюється з боку єдиного центру — ради кластера. При цьому до елементарних ознак, які властиві реалізації управлінського організуючого впливу в кластерах із формами гнучкої (нестандартної) зайнятості можна віднести: спільний процес планування, організації, мотивації, контролю й регулювання виробничої функції; побудова та розвиток штучної туристичної мережі кластерів; підключення учасників до штучної туристичної мережі кластеру; об'єднання ресурсів учасників. Ці ознаки забезпечують прибутковість та самозбереження кластеру лише за синтезованого поєднання.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у можливості використання отриманих результатів для визначення базових методів параметризації туристичної маршрутної мережі та трансляції управлінського організуючого впливу в туристичній маршрутній мережі.

Література:

1. Гладіліна О.В. Перспективи формування кластерів у бурякоцукровій галузі. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2011. Вип. 2. Т. 2. С. 43—47.

2. Маслиган О.О., Гоблик-Маркович Н.М., Тодьєрішко Е.В. Принципи, методи і форми регулювання туристично-рекреаційних кластерів у регіонах із застосуванням прийомів мар-

шрутизації. Ефективна економіка. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9721> (дата звернення: 03.05.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.12.9

3. Маслиган О.О., Гоблик-Маркович Н.М., Тодьєришко Е.В., Кампов Н.С. Концепція адміністрування та маршрутизації туристично-рекреаційних кластерів у хмарних середовищах. Економіка та держава. 2022. № 1. С. 34—38. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.1.34

4. Маслиган О.О., Тодьєришко Е.В. Особливості використання категорії регіон у адресації пакетів керівних впливів в сфері туризму і рекреації. Економіка та держава. 2021. № 4. С. 78—82. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.78

5. Музиченко-Козловська О.В., Музиченко-Козловський А.В. Розвиток системи управління туристичними кластерами в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 706. С. 120—125.

6. Обіход С.В. Нестандартна зайнятість в управлінні сучасними підприємствами. Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки: тези V Міжнародної науково-практ. конференції (2—3 листопада 2017 р.), ЖДТУ. 2017. С. 208—211.

7. Патюрель Р. Создание сетевых организационных структур. Проблемы теории и практики управления. 1997. № 3. С. 26—31.

8. Садова Н.В. Вплив цифровізації на розвиток туристичної індустрії. Ефективна економіка, 2019. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/45.pdf

9. Тищенко А.Н., Петрова Н.Б. Особенности формирования туристского кластера. Социально-экономическое развитие Украины и её регионов: проблемы науки и практики. Харьков: ИД "Инжэк", 2010. 323 с.

References:

1. Hladilina, O.V. (2011), "Prospects for clustering in the beetsugar industry", *Naukovi pratsi Poltavs'koyi derzhavnoyi ahrarynoyi akademiyi*, vol. 2 (2), pp. 43—47.

2. Maslihan, O., Goblyk-Markovych, N. and Todierishko, E. (2021), "Principles, methods and forms of regulation of tourism and recreation clusters in regions using routing techniques", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9721> (Accessed 03 May 2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.12.9

3. Maslihan, O., Goblyk-Markovych, N., Todierishko, E. and Kampov, N. (2022), "Concept of administration and routing of tourist and recreational clusters in cloud environments", *Ekono-*

mika ta derzhava, vol. 1, pp. 34—38. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.1.34

4. Maslihan, O. and Todierishko, E. (2021), "Features of the application of the category to address management packages for tourism and recreation", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 78—82. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.78

5. Muzychenko-Kozlovs'ka, O.V. and Muzychenko-Kozlovs'kyy, A.V. (2011), "Development of the tourism cluster management system in Ukraine", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnik"*, vol. 706, pp. 120—125.

6. Obikhod S.V. (2017), "Non-standard employment in the management of modern enterprises", *Zbirka tez V Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi* [Collection of theses of the V International Scientific and practical Conference], JDTU, Ukraine, pp. 208—211.

7. Patyurel', R. (1997), "Creation of network organizational structures", *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, vol. 3, pp. 26—31.

8. Sadova, N. V. (2019), "The impact of digitalization on the development of the tourism industry", *Efektivna ekonomika*, vol. 9, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/45.pdf (Accessed 13 Jan 2021).

9. Tishchenko, A.N. and Petrova, N.B. (2010), "Features of the formation of a tourist cluster", *Sotsial'no ekonomicheskoye rozvitiye Ukrainy i yeyo regionov: problemy nauki i praktiki* [Social'noekonomicheskoye rozvitie Ukrainy i ejo regionov: problemy nauki i praktiki], ID "Inzhek", Khar'kiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2022 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73